

מראי מקומות - תענית

כו.

ג. בתעניות

ע' ר"ן (ט. מדפי הרי"ף) דכ' דודאי בד' אחרונות אומרים נעילה, וכ' דמסתבר דגם בג' אמצעיות מתפללין נעילה, וכ' להסתפק בג' ראשונות, ומסיק דגם בג' ראשונות מתפללין נעילה. וכ' דמה דאין אומרים נעילה בד' הצומות שלנו, זהו משום דלא תקנו נעילה אלא בתעניות שהיו קבועים לתפלה, אבל הד' צומות לא הוקבעו אלא לאבל. אבל מסיק דאפי' בתעניות שקובעין היום על צרות ועל גשמים אין נוהגין להתפלל נעילה, ואולי משום דס"ל כהצד דאין מתפללין נעילה בראשונות, ותעניות אלו אין חמורין מראשונות של גשמים.

ה. וכי האיך קרבנו של אדם קרב הוא אינו עומד על גביו

ולכא' מפשט לשון המשנה משמע דסברא הוא, דאדם צריך להיות אצל קרבנו. אבל בסוטה (ח. כ' רש"י (ד"ה אקורבניהו) דמצוה על האדם שיעמוד וישמור על קרבנו, ונפקא לן בספרי מתשמרו [דכתיב אצל קרבן תמיד]. וכ' הגבורת ארי דלכא' משמע ממתני' דדין זה בכל קרבנות הוא, ואינו רק בתמיד. אבל הק', איך לומדים כן מתמיד, הא מה לתמיד שכן תדיר וכליל, תאמר בקרבנות מוסף. וודאי יש פירא כלפי קרבנות יחיד [ומבואר בגמ' סוטה שם דדין שימור נוגע גם בקרבן יחיד]. וא"כ איך לומדים לשאר קרבנות. וכ' דעכצ"ל דמדין דאורייתא רק הקרבן תמיד צריך שימור, ואין שייך ללמוד שאר קרבנות מהקרבן תמיד, אבל מדרבנן אמרו שיהי' מצוה מן המובחר לקרבנות מוסף ולקרבנות יחיד שיהי' בהם שימור בעלים. וע"ש שהסיק דקרבנות ציבור צריכין מעמד מן התורה, ובקרבנות יחיד הוא מצוה מן המובחר. ועע"ש דכ' דדין המעמד מעכב הקרבן, וכן מורה פשוט לשון הגמ' לקמן (כז.). אבל ע' ברשב"א במגילה (ג. דכ' דאין המעמדות מעכבין את הקרבן, וע' מרומי שדה במגילה שם דכ' דמאי דאמרי' לקמן דמעמדות מעכבין את הקרבן ע"כ אין הכוונה דמעכבין לגמרי, דהא לויים דקתני התם היינו שיר, ושיר גופא אינו מעכב אלא את הניסוך, אע"כ מאי דאמרי' דמעכבין את הקרבן היינו דאינו מרוצה כ"כ.

ה. וכי האיך קרבנו של אדם וכו'

ולשון הר"ן (ט. מדפי הרי"ף) הוא "התקינו נביאים הראשונים שיבחרו כשרים שבישראל ויראי חטא ויהיו שלוחין של כל ישראל, וכו'". וע' בשו"ת שרידי אש (א. קס"ט) שהק' לו השואל, איך שייך שליחות בדבר זה, דאמרי' דבני המעמד שלוחי דידן הן, הרי אין שליחות לדבר שאין בו מעשה.

המשך בעמוד הבא

בשלשה פרקים

א. בג' פרקים בשנה כהנים נושאים

את כפיהן ד' פעמים ביום

ע' בהעמק שאלה (קכה, ט), שדן בכהן שכבר נשא כפיו באותו יום, ושוב נמצא בבהכ"נ אחר והגיעו לברכת כהנים, האם מחוייב לברך או לא. ודייק מתוס' בר"ה (טז:) דס"ל דאינו מחוייב לעשות כן, אבל דייק מהרמב"ם דס"ל דאם נמצא בבהכ"נ שעדיין לא ברכו דצריך לברך. וכ' לדייק ממתני' כאן דצריך לברך, שהרי אי' דמברכין ד' פעמים ביום, ולמה צריך לברך, הרי כבר נשא כפיו באותו יום (אבל לדעת הרמב"ם א"ש, ומשמע שהוא משום דכיון דקוראין אותו לברכם, ס"ל להרמב"ם דחייב מן התורה, וצ"ע בזה). וכ' דלכא' לפי תוס' צ"ל דהחיוב בשאר הפעמים ביום אינו אלא מדרבנן. ועוד צידד לומר דאולי כיון דתפלה אחרת היא, א"כ היא עבודה אחרת, וא"כ אפי' לפי תוס' יהי' מחוייב מה"ת.

ב. ובנעילת שערים

רש"י הביא מח' בירושלמי ברכות אם נעילת שערים אלו היינו נעילת שערי מקדש או נעילת שערי שמים. וביאר הר"ן (ט. מדפי הרי"ף) שיש נפק"מ בזה, דאם נעילת שערי שמים הוא, א"כ הוי עם חשכה, ואם נעילת שערי היכל הוא, אז הוי עם שקיעת החמה. וע"ש בירושלמי דהביא ראי' ממתני' דנעילת שערי המקדש הוא. וביאר הגבול"א דהראי' ממתני' היא דהלשון משמע דמתפלל ד' פעמים ביום, וא"כ מוכח דנעילה היא ביום, [וע"ע בר"ן דהביא כן מסוגיין, דאי' דתפלת מנחה סמוך לשקיעה דומה לנעילה, וא"כ ע"כ זהו זמן תפלת נעילה, ומשום דזמן נעילת שערי מקדש הוא]. אבל הרא"ש ביומא (פ"ח סי' כ') ביאר דקו' הגמ' היא משום דנושאים כפים בנעילה, וכיון דנשיאת כפים הוקשה לשירות, כשם ששירות צריך להיות ביום, ה"ה דברכת כהנים צריכה להיות ביום. והק' עליו הגבול"א, מה הראי' משירות, הרי ודאי יש שירות שנעשה בלילה, כמו הקטרת חלבית ואמורים, וניסוך המים, וא"כ למה אין נשיאת כפים בלילה. וכי תימא, דאם יש נשיאת כפים בלילה, א"כ למה לא תנן במתני' דנושאים כפיהם ה' פעמים, דהיינו גם בערבית, וכ' די"ל דמתני' ס"ל דתפלת ערבית רשות [אבל הק' על עצמו דהא הירושלמי כאן דייק ממתני' דאין נשיאות כפים בלילה, ומשמע משום דיוק זה דלמה לא תנן ה' פעמים, והתחיל לתרץ, והשאר חסר, וחבל על דאבדין].

מראי מקומות - תענית

כו. (המשך)

והשיב לו השרד"א, וכי נאמר בתורה דצריך לעמוד על קרבנו, ובדאי דאי"ז מצות עשה, אלא הנביאים הראשונים תקנו מפני כבוד הקרבנות או מטעם אחר, והם גם תקנו המעמדות. ומה שאמר הר"ן לשון שליחות, אי"ז אלא מליצה. וגם הביא מש"כ המהרש"א דדין מעמדות הוא מדין שמירה [דהא נלמד מקרא דתשמרן], ושמירה לא בעי לתורת שליחות.

ו. התקינו נביאים ראשונים כ"ד משמרות
העיר הריטב"א, דמבואר בספרי דנלמד מקרא ד'לבד ממכריו על האבות' הענין של משמרות, וא"כ מבואר לכאן דענין המשמרות הוא מן התורה, וא"כ איך אמרי' דנביאים תקנוהו. וביאר דבאמת מצוה מן התורה הוא לחלוק הכהנים למשמרות, אבל אין להם מנין מן התורה, ולכן בימי משה, שלא היו כ"כ כהנים, היו ח' משמרות, וכשנתרבו בימי שמואל חלקם לט"ז, ובימי דוד חלקם לכ"ד.

ז. על כל משמר ומשמר הי' מעמד בירושלים של כהנים של לויים ושל ישראלים
יש לעי', האם באמת היו הכהנים והלויים חלק מהמעמד, או רק הם עושים עבודתם של הקרבת קרבנות ושיה' וכ' הריטב"א (וע' גבורת ארי לקמן כו. דג"כ מבואר כן) דאין כוונת המשנה שיהא באנשי מעמד כהנים ולויים, שזה אינו בטעם כלל, אלא הכוונה רק שאנו מוצאים ג' כתות הללו בשעת הקרבן, כהנים לעבודתם, וכו'. והביא רא' מהמשנה דהגיע זמן המשמר לעלות, כהנים ולויים עולים לירושלים, וישראל שבאותו משמר מתכנסין וכו', ואינו מזכיר שם שהכהנים היו חלק של אותו המעמד בעריהם כלל. (וכ' המגיה דלכאן רש"י בא לתרץ רא' זו, דכ' דכהנים ולויים של אותו משמר עלו לקרבנם ולשירם, ומכל המעמדות היו קבועין בירושלים לעמוד על קרבן אחיהם, וכו'. דהיינו, דהחילוק בין כהנים ולויים וישראלים הי' רק בנוגע אם נתכנסו בעריהם להתפלל או לא, דכל הכהנים ולויים עלו לירושלים, חלק לעבודה וחלק למעמדם, ואילו הישראלים חלק עלו לירושלים, וחלק נשארו בעריהם, ע"ש שהאריך בזה.)

מיהו מרש"י (ד"ה קרבן מוסף) **משמע** שלא ס"ל כן, וכן הביא המאירי בשם י"מ, דכ' רש"י דהכהנים של מעמד טרודים במוסף ולכן דוחין אף המעמד דנעילה, ומבואר לכאן שיש כהנים שהיו חלק של המעמד, אלא דהם ג"כ השתתפו בעבודה באופן אחר מישראל, דהא הם היו טרודים בהמוסף,

והישראלים היו חוטבי עצים. ולכאן כן מבואר ברש"י לקמן (כו: ד"ה בראשית שנים), דכ' כהן ולוי קורין ביום התענית בראשית, ומבואר שהיו שם כהנים ולויים שהיו מתענים ביום המעמד, וצ"ע בזה (ואולי זהו ג"כ רש"י לשיטתו לעיל (יז), שכ' שהיו הרבה בתי אבות שלא היו קבועים במשמר לעבוד בבהמ"ק). ויש לעי' לשי' רש"י, למה באמת היו צריכין שיהיו כהנים ולויים בהמעמד, וע' תוס' הרא"ש שהק' למה צריך מעמד כלל, הרי יש כאן כהנים, ותסגי בזה כדי לשמור הקרבן [וכן הק' הגבול"א לקמן (כו:)]. ותי' דכיון דכל שבט ושבט אקרי קהל, צריך שיהי' מכל שבט ושבט. ולפ"ז גם מה שצריך כהנים במעמד אולי הוא משום סברא זו, דצריך כהנים (אבל לפי רש"י עדיין אינה מיושבת הערת התוס' הרא"ש, למה צריך כת מיוחדת של כהנים להיות שומרים, תיפוק לן מכהנים העובדים. ואולי אפשר לומר דהכהנים העובדים אינם נחשבים מן המעמד, כמש"כ הגבול"א לקמן, וא"כ י"ל דגם צריך כהנים משום זה. שיהי' קהל כהונה, ולפי"ז גם לכאן יוצא דיהי' צריך מעמד מכל שבט ושבט, וצ"ע בזה).

ח. וישראל שבאותו מעמד מתכנסים לעריהם
הק' המאירי, הא צריכין לעלות לירושלים לשמור על הקרבן. ותי' בשם הראב"ד, דב' מיני מעמדות היו, כ"ד כתות שהיו עומדות בירושלים ועומדים על הקרבנות, ועוד היו זקנים בכל סביבות א"י שהיו מתכנסים בעריהם ומתנדבים להתענות ולנהוג כאנשי המעמד בירושלים. והמאירי עצמו ביאר באו"א קצת, דהזקנים של המעמד שהזקינו כ"כ שלא היו יכולים לעלות, הם נשארו בעריהם ונהגו כאנשי מעמד שם. עוד הביא מהרמב"ם דמייירי באותן שהיו רחוקים הרבה מירושלים. וע"ע בתוס' הרא"ש מש"כ בזה. וע"ע בפתח עינים שביאר כל הענין.

ט. כל יום שיש בו הלל אין בו מעמד בשחרית
פרש"י, אותן שהיו בירושלים לא היו מתפללין על קרבן אחיהם, וכו'. והק' הרש"ש, הא לכאן בהלל אין סברא לחלק בין ירושלים לשאר עיירות [ודלא כמוסף, דכ' רש"י להלן דטרודים בקרבן מוסף], והניח בקו'. וע' בפ' הר"י מלוניל, דכ' דכיון שהיו צריכין לחזור לבהמ"ק ולעשות איזה עבודות, לפיכך מקילין להו שלא לעשות המעמד [וע"ש שכ' ד"מעמד" דהכא היינו קריאת הפרשה, ודלא כרש"י דס"ל דהיינו אריכות התפלה על קרבן אחיהם].